

Stockholm den 5 oktober 2022

R-2022/1953

Till Domstolsverket

DOV 2022/211

Sveriges advokatsamfund har genom remiss den 13 september 2022 beretts tillfälle att avge yttrande över promemorian Förslag till föreskrifter om taxa i förordnandemål samt vissa ändringar i Domstolsverkets övriga föreskrifter om taxor.

Sammanfattning

Advokatsamfundet, som hänvisar till tidigare yttrande i fråga om kontroll av ersättningsanspråk i brottmål där åtal inte har väckts,¹ avstyrker promemorians förslag om taxa i förordnandemål.

Advokatsamfundet anser att förslaget innebär en överhängande risk att den enskildes rätt till en rättvis och oberoende process under förundersökningen åsidosätts. Förslaget kan inte heller anses stå i proportion till de föreskrifter och etiska regler som reglerar advokatverksamheten.

Det åligger enligt gällande reglering advokater att utförligt, detaljerat och transparent redogöra för sitt arbete i samband med utformningen av sitt kostnadsanspråk.

Advokatsamfundets disciplinnämnd ser allvarligt på advokater som inte följer de

¹ Se Advokatsamfundets remissyttrande den 30 juni 2021 över promemorian Förbättrad kontroll av ersättningsanspråk i brottmål där åtal inte har väckts.

riktlinjer och regler som gäller avseende kostnadsräkningar och har utdelat disciplinpåföljder i förekommande fall då advokater brustit i detta hänseende.

Advokatsamfundet anser i likhet med Domstolsverket att en effektiv och tillfredsställande kontroll av rättsliga biträdens kostnadshantering ska ske, i likhet med övrig kontroll av statens medel, men är av uppfattningen att det redan med idag gällande reglering finns fullgoda möjligheter att utöva betryggande kostnadskontroll avseende rättsliga biträdens kostnadsanspråk.

Advokatsamfundet konstaterar sammantaget att det saknas uttömmande och adekvat utredning avseende anledning till de ökade kostnader som förordnandemålen innebär.

Bakgrund

Riksrevisionen riktade i sin rapport ”Ersättning till rättsliga biträden i brottmål - allvarliga brister i uppföljning och kontroll”² kritik mot tingsrätterna och Domstolsverket och ansåg att dessa inte utövade tillräcklig kontroll avseende rättsliga biträdens kostnadshantering. Från tingsrätternas håll framfördes att man ofta är under tidspress vid genomgång av kostnadsanspråken och att det därför sällan sker en djupgående analys. Domstolsverket konstaterar i sin promemoria att det har skett en kraftig ökning avseende bland annat antalet förordnandemål, dvs. mål som avslutas med ett avskrivningsbeslut och att detta bedöms vara en väsentlig bidragande orsak till de ökade kostnadsanslagen avseende ersättning till rättsliga biträden de senaste åren. Domstolsverket ställer sig i promemorian något frågande till anledningen till att denna typ av mål ökar samt den genomsnittliga respektive ökade ersättningen i dessa mål, men utgår ifrån att en huvudorsak till detta är domstolarnas bristfälliga insyn i förordnandemålen, vilket man menar försvårar möjligheten att bedöma skäligheten av framförda kostnadsanspråk. Förslaget innebär att rättsliga biträdens arbete i förordnandemål som huvudregel ska ersättas genom taxa, dvs. fastställda schablonbelopp beräknade utifrån den tidsåtgång som skett i vidtagna polisförhör.

Domstolsverket anför också att förslaget om taxa även skulle underlätta för de rättsliga biträdena att hantera och begränsa sitt arbete till en rimlig nivå.

² Se RiR 2021:27.

Synpunkter

Allmänna utgångspunkter

Av 21 kap. 7 och 8 §§ RB följer att advokaten med nit och omsorg ska tillvarata den misstänktes rätt och i detta syfte verka för sakens riktiga belysning. Så snart som möjligt ska advokaten börja förbereda försvaret, dvs. en försvarare ska redan under förundersökningsprocessen proaktivt vidta åtgärder som innebär att den misstänktes rätt tillvaratas. Försvararens främsta plikt är att visa trohet och lojalitet mot sin klient. Enbart advokaten kan avgöra huruvida möjlighet finns att underlåta klientens krav på åtgärder.

Ett målsägandebiträde ska enligt lag ta till vara målsägandens intressen i målet samt lämna stöd och hjälp till målsäganden under processens gång.³

För sitt arbete med att på bästa sätt bevaka och bevara den enskildes rätt oavsett position i brottmålet, har det rättsliga biträdet rätt till skälig ersättning för det arbete som uppdraget har krävt. Av 4.1.1 i Vägledande regler om god advokatsed framgår att det arvode en advokat debiterar alltid ska vara skäligt. En advokat ska inte vidta onödiga åtgärder och därmed orsaka onödiga kostnader.⁴

Utformningen av kostnadsanspråket efter vidtaget arbete är strikt reglerat. Enligt 20 § rättshjälpsförordningen ska kostnadsräkningen innehålla en arbetsredogörelse. Denna ska vara så utförlig att ersättningsanspråkets skälighet kan bedömas.

Arbetsredogörelsen ska vidare innefatta uppgift om tidsåtgången för varje åtgärd som inte är rutinmässig. Om den som begär ersättning åberopar några särskilda omständigheter, såsom att uppdraget varit särskilt svårt eller krävande, ska dessa anges. Av kostnadsräkningen ska även framgå den tid som har lagts ned på uppdraget och när arbetet påbörjades.

Oskälig arvodesdebitering utgör enligt förarbetena till 8 kap. 7 § andra stycket RB exempel på förfaranden som ska kunna föranleda disciplinärt ingripande mot en advokat.

³ Se 3 § lag (1988:609) om målsägandebiträde.

⁴ Se 2.1.1 Vägledande regler om god advokatsed.

Kommenterande analys

I en försvarares uppdrag ingår att redan under förundersökningen förbereda försvaret tillsammans med klienten, att granska om bevisningen är tillräcklig för att åtalet ska bifallas och att se till att allt som talar till klientens förmån kommer fram. Det kan innefatta att försvararen pekar på brister i utredningen, anvisar alternativa hypoteser och angriper bevisningen på olika sätt. Inte sällan fordras att försvaret lägger ned ett betydande arbete för att kunna identifiera utredningsbrister. En aktiv försvarare under förundersökningen kan bidra till att målet skrivs av eller komprimeras då viktiga tvivel avseende misstanken har kunnat påvisas.

Advokatsamfundet vill framhålla att ersättning till rättsliga biträden måste täcka en aktiv insats såväl under förundersökningen som vid huvudförhandlingen. En advokat som riskerar att inte få ersättning för utfört arbete kan inte lägga ner den tid som krävs för att på ett fullgott sätt tillvarata klientens intresse. Den enskilde förlorar därmed den grundläggande rättigheten som ska vara garanterad i en väl fungerande rättsstat. I förlängningen kan detta även innebära onödiga kostnader för rättsväsendet avseende ogrundade åtal då försvaret inte haft möjlighet att under förundersökningen påvisa bristerna i utredningen.

Anledningen till att antalet förordnandemål har ökat har sannolikt flera orsaker. En anledning kan vara att många mål idag präglas av en större komplexitet än tidigare, beroende på bland annat användandet av digitala enheter och applikationer samt att anmälningsbenägenheten ökat avseende vissa brott.⁵ Dagens komplexitet innebär i sig att en försvarare har flera möjligheter att på egen hand utföra utredning i samråd med klienten, utredning som kan vara väsentlig för processen i sin helhet. En anledning till ökade kostnader således avseende advokaters arbete i förordnandemål kan vara det utvidgade utredningsutrymmet. En annan anledning till ökade kostnader kan vara att handläggningstiden avseende brottsutredningar till viss del har ökat⁶, vilket i sig innebär utökat arbete både för försvarare och målsägandebiträden.

För exempelvis en målsägande innebär långa handläggningstider att den enskilde upplever osäkerhet och inte sällan en stark negativ psykisk påverkan. Som en direkt konsekvens av denna osäkerhet utvecklas en ökad och omfattande kontakt med

⁵ Brottsutvecklingen t.o.m. 2021, Kortanalys 5/2022, BRÅ samt Anmälningsbenägenheten vid 4 olika typer av brott, Kortanalys 1/2021, BRÅ.

⁶ Handläggningsresultat för brottsmisstankar i brottmålsprocessen, 2021; BRÅ.

målsägandebiträdet. Målsägandebiträdet blir då det stöd som krävs för att förundersökningsprocessen överhuvudtaget ska kunna fortgå, inte sällan en förutsättning för målsägandens medverkan. Ett målsägandebiträde som riskerar att inte få ersättning för detta arbete kan inte bidra till vidmakthållandet av processen i den utsträckning som ofta är nödvändigt och som också ofta efterfrågas av utredande myndighet. Inte minst aktualiseras detta i den stora mängden anmälda sexualbrott samt brott i nära relation där målsägandens vilja att medverka ofta präglas av ambivalens.

Domstolarna svarade på kritiken om bristande kontroll med att de på grund av tidsbrist i samband med avslutad förhandling sällan har tillräckligt med tid för att gå igenom rättsliga bitrådets räkningar och att detta orsakar den bristfälliga insynen. Denna problematik synes inte aktualiseras i förordnandemål då domstolen i dessa har tid att grundligt analysera och utvärdera bitrådets kostnadsanspråk. Möjlighet finns att be om förtydliganden och kompletteringar för det fall oklarheter uppstår samt möjlighet att inhämta yttrande från exempelvis polis- och åklagarmyndighet. Under alla förhållanden ifrågasätts lämpligheten i att domstolarnas tidsbrist ska påverka rättsliga bitrådets rätt till skälig ersättning.

Förslaget innebär att taxan ska bestämmas utifrån den tid som förevarit i samband med förhör. Förhörstiden är på alla sätt en icke lämplig måttstock avseende tidsåtgång och ersättning. Den enskilde kan under förhöret medverka i olika omfattning av olika skäl. Den enskildes, både målsägande respektive en misstänkt, ageranden under polisförhöret står sällan, om någonsin, i proportion till advokatens arbete under processen.

Domstolsverkets förslag synes botten i en misstro gällande rättsliga bitrådets bedömning avseende skälig ersättning. Den senaste tiden har media granskat vissa advokaters kostnadsräkningar och pekat på uppenbara brister och eventuella oegentligheter. Advokatsamfundet vill dock understryka att detta gäller ett fåtal advokater. Advokaters kostnadsräkningar ska givetvis tåla en djupgående granskning och i förekommande fall även rättslig prövning. Utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv är det dock helt avgörande att advokater även framledes har rätt till skälig ersättning för sitt arbete, ett arbete som bedömts nödvändigt att utföra för att tillvarata klientens rätt. Det ska också understrykas att en schabloniserad ersättning i sammanhanget riskerar

att underminera grundfundamentet i advokaternas etiska regelverk gällande advokatens roll och främsta skyldigheter.⁷

Den senaste tidens utveckling visar att det föreligger ett starkt behov av en förstärkt advokatroll. Det är väsentligt att rättsväsendet som institution sluter upp bakom samtliga aktörer fullt ut. I förlängningen kan osäkerhet angående tillräcklig ersättning leda till att den enskilde inte garanteras den rätt som måste vara gällande i en rättsstat. Det kan inte nog framhållas att ett aktivt arbete av försvararen under förundersökningen i allmänhet leder till att oklarheter reds ut, vilket kan bidra till kostnadseffektivitet generellt. Försvarets arbete kan och bör effektivisera och renodla processen och bör därför ersättas enligt en skälighetsbedömning.

SVERIGES ADVOKATSAMFUND

Mia Edwall Insulander

⁷ Enligt portalparagrafen i Vägledande regler om god advokatsed ska advokaten som en oberoende rådgivare företräda och tillvarata klientens intressen, (...). Advokaten får inte låta sitt handlande påverkas av tanke på egna fördelar eller obehag eller av hänsyn till ovidkommande omständigheter. En advokat skall utöva sin verksamhet med integritet och på ett sätt som främjar det goda rättssamhället.